

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 105:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Dr. K. Fernhout, Baarn; Drs. D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herken, Ermelo; A. Janse, Biggkerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. J. v. d. Linden, Tzum; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs. Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Wansword; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs. H. Smilde, Groningen; Drs. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr. N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr. J. Thijs, Zwolle; Dr. C. Veenhof, Haarlem; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Drukkers-Uitgevers:
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

HOOFD: Hoofdartikel: Het recht van den oorlog. VIII. —
Uit de Schrift: Onopgemerkte genezing. (Hos. 11:3). —
Kerkelijk Leven: Van zijn geloof verzekerd uit de vruchten.
II. Geloofsverzekering en Zelfonderzoek. II. — Even
preken: Onze groote mannen. — Acta van de Classis
Neder-Veluwe 1592—1620. IX. — Literatuur en Kunst:
„Kneuterboertjes" van Jan Knappe. II. — Muzikale Kroniek:
„Petrus Dathens Psalmen Davids". II. — Uit de Buiten-
landsche Kerken: De Synode der Chr. Geref. Kerk in
N. A. IV. — Perschoonw. — Kerkenieuws.

HOOFDARTIKEL

Het recht van den oorlog.

VIII.

Wanneer men in de Schrift een antwoord zoekt
op de vraag naar het recht van den oorlog, stuit
men op de moeilijk af te grenzen verhouding
tusschen het koninkrijk Gods en de koninkrijken der wereld.

Hoe moeilijke kwestie daarmee ook aan de orde
wordt gesteld, ze is bij een bespreking van ons
traagstuk niet te omzeilen. Een wat dieper op deze
dingen ingaande bespreking heeft tevens het voor-
deel, dat ze eenigermate oriënteren kan over de
discussies, die den laatsten tijd hierover onder-
houden worden. Gelijkt immers bekend, is er
ook nauwe samenhang tusschen het standpunt,
dat men inneemt in dit opzicht, en het gevoelen,
dat men koestert over de algemeene genade. Het is
aan ook niet verwonderlijk, dat Dr. S. G. de
Graaf, die in 1931 een korte brochure in het
licht gaf onder den titel: De heilige schrift, het
koninkrijk Gods en de oorlog¹⁾, en die daarin de
stelling poneerde, dat niet alleen het koninkrijk
Gods en de koninkrijken der wereld geen tegen-
stellingen vormen, maar dat de koninkrijken der
wereld in het koninkrijk Gods moeten worden
geïntegreerd en daaraan dienstbaar moeten worden.
In vele jaren daarna bij verschillende gelegenheden
in op velerlei manier het pleidooi is gaan voeren
voor zijn in die brochure reeds aangestipte be-
schouwing over de verhouding van algemeene en
bijzondere genade.²⁾ Ook buiten de besprekingen
van, die door de Graafs werk in het leven
zijn geroepen, valt den laatsten tijd verhoogde be-
langstelling te constateeren voor dit probleem. Men
kan het aantal conferenties, waar tegenwoordig
weer de verhouding van kerk en staat aan de orde
is, niet bijhouden. Ongetwijfeld speelt hier de be-
wogenheid over de nationaal-socialistische en fas-
tische praktijken en beschouwingen een groote
rol: in deze bewogenheid heeft de oecumenische
raad voor praktisch christendom de verhoudingen
van staat, volk en kerk tot program der besprekin-
gen op haar eerstvolgende conferentie gemaakt.
Voorts kan niet ontkend worden, dat de ethiek der
christelijke theologie veler aandacht op dit punt
gericht heeft.³⁾

Ieder onder ons dient te weten, dat Dr. A.
Kuyper ons een meesterlijke conceptie over de
algemeene genade heeft nagelaten; dat door zijn ge-
neene genade-leer hij buitengewoon gestimuleerd
heeft de belangstelling van christelijk Nederland
voor niet-kerkelijke aangelegenheden en dat hij
in zijn voorbeeld van christelijk politiek-voeren als
leider der antirevolutionaire partij en als minister,
sich aan deze conceptie heeft gehouden. Dienten-
gevolge leeft onder ons soms de gedachte, dat met
zijn beschouwingen over de verhouding van ko-
ninkrijk Gods en koninkrijken der wereld het
laatste woord gesproken is.

Dies is het goed, ons door Dr. Kuyper zelf

te laten zeggen, hoe noodig een nader onderzoek
van deze dingen is. Nadat hij geheel had afgewezen
de gedachte, alsof God drieënig aan den verhoog-
den Christus alle heerschappij had overgedragen:
„de voorstelling, die er, het zij met eerbied gezegd,
op neerkomt, alsof na Jezus' hemelvaart de Vader
zelf opgehouden zou hebben zijn Goddelijke heer-
schappij uit te oefenen, — een non-activiteit van de
Majesteit Gods, als we ons zoo uitdrukken mogen
— zoodat dan de creatuur in hemel en op aarde,
en dus ook de Overheid op deze wereld, tot op
den oordeelsdag niet meer met het Eeuwige Wezen,
niet meer met den Drieënigen God te rekenen
had, maar uitsluitend met den Christus" heeft hij
ons het navolgende voorgehouden: „Het Koning-
schap van den Verlosser behoort tot die ingewik-
kelde leerstukken, die nog nimmer scherp genoeg
ontleed zijn; en het is opmerkelijk, hoe onze Ge-
loofsbelijdenis wel breed het priesterlijk ambt van
den Middelaar uiteenzet; maar over zijn koninklijk
ambt nagenoeg zwijgt. Men kan alzoo niet zeggen,
dat onze kerken reeds tot genoegzaam helder be-
wustzijn zijn gekomen omtrent de betekenis der
woorden, dat alle macht in hemel en op aarde
aan Jezus is gegeven, omtrent zijn zitten ter rech-
terhand Gods, en omtrent het overgeven van het
koninkrijk aan God en den Vader in de voleinding
der eeuwen. Bij het indenken van hetgeen ons hier-
omtrent geopenbaard is, loopen we telkens gevaar,
om in den Middelaar den tweeden Persoon der
heilige Drieëenheid uit het oog te verliezen, en
tusschen God en zijn Christus een scheiding te
maken die niet mag. En toch, juist uit het maken
van die ongeoorloofde scheiding kwam zoowel de
voorstelling op, dat het regiment Gods thans rustte,
en we dus alleen met het regiment van den Chris-
tus zouden te doen hebben, als de even verkeerde
denkwyze, die de macht van den Middelaar be-
perkt tot geestelijke invloeden op de harten der ge-
loovigen. Toejuiching zal daarom elke poging ver-
diene, die ernaar streeft om dit ingewikkelde leer-
stuk door nauwkeurig Schriftonderzoek en dog-
matische synthese tot meerder helderheid te bren-
gen. Aan zulk onderzoek bestaat behoefte."⁴⁾

En we laten op dit breed — maar misschien niet
overbodig — citaat nog een volgen, waarin Dr.
Kuyper de groote lijnen voor deze zaak zegt te
trekken: „De Schrift leert ons de ontwikkeling
van al wat bestaat in zijn historisch verloop op-
vallen, als beheerscht door de organische betrek-
king, waarin het tot ons menselijk geslacht staat.
Ze stelt ons de ontwikkeling van dat menselijk
geslacht voor, als beheerscht door de herboren
menschheid. En ze leert ons steeds, dat die her-
boren menschheid op haar beurt beheerscht wordt
door den Christus. Zoo culmineert het alles in den
persoon des Verlossers, en tegelijk in dien Ver-
losser als het Woord dat bij God en God was, den
Middelaar van het Scheppingswerk. Nu staat de
voortgang van deze uitwendige voleinding in nauw
verband met den loop der historie in het gemeene
leven. Dit geldt zoowel van elk geloovige, als van
een Kerk, en van de Kerk in het gemeene. Gelijkt
er samenhang is tusschen ziel en lichaam, zoo is er
ook samenhang tusschen uw uitwendig en uw
geestelijk leven, en zoo ook tusschen de ontwik-
keling van het Koninkrijk der hemelen en den voort-
gang van de historie in de burgerlijke sfeer. Zal nu
de geestelijke ontwikkeling, gelijk ze in Christus
als het Hoofd der Gemeente gewaarborgd is, on-
gestoord doorgaan, dan moet ook het gemeene
leven der wereld zich daarmede in zulk een har-
monie ontwikkelen, dat het alles aan den voort-
gang van het Koninkrijk der hemelen dienstbaar
wordt. Niets in het providentiële bestel kan dan
aan het genadewerk van den Heiligen Geest in den
weg staan. En het providentiële bestel, en het
geestelijk regiment moeten dan uit één gedachte
vloeien, moeten één lijn volgen, moeten steeds
hand in hand gaan. Die eenheid moet in Christus

gegeven zijn, en daar Hij zelf God is, ook in zijn
God-menschelijke energie tot uiting komen. En dat
is het nu, wat in het zitten van den Christus aan
de Rechterhand Gods beleden wordt. Niets, niets
wat voor de voleinding van het Koninkrijk der
hemelen onmisbaar is, den Middelaar onthouden.
Hem is dit alles gegeven, in hemel en op aarde, ge-
heel onverschillig of het enkele personen dan wel
geheele volken, natuurkrachten of engelen betreft;
maar altoos in dien zin, dat dit alles instrumenteel
dienst doe, om het Koninkrijk der hemelen te doen
komen; en wel zoo, dat de Zoon des menschen
de uitwerking altoos afbidt van die Almachtigheid
Gods, waarin Hij zelf als de Zone Gods deelt."⁵⁾

In dit trekken der groote lijnen houdt Dr. Kuy-
per zeer consequent het standpunt vast, dat Hij
inzake de gemeene genade voortdurend inneemt. De
loop der historie in het gemeene leven, de voort-
gang van de historie in de burgerlijke sfeer, het
gemeene leven der wereld staan op zichzelf naast
het koninkrijk Gods: wel zijn zij dienstbaar daar-
aan, instrumenten, die een plaats hebben in de
voleinding van dit rijk, onderworpen als ze zijn
aan de voorzienige leiding en regeering van den
God en Vader van onzen Heere Jezus Christus;
maar voor zoover iets in den hemel of op de
aarde een historische en zedelijke roeping heeft,
die niet onmiddellijk met het verbond der bijzon-
dere genade in verband staat, is het in het konink-
rijk Gods niet opgenomen. De conclusie is, dat
Christus wel de koninkrijken der wereld in zijn
hand heeft, maar dat anderszids deze koninkrijken
niet in zijn dienst gesteld zijn. De overheid is geen
dienaresse van Christus. Ze is dienaresse Gods. De
afgeleide soevereiniteit van den staat is niet alleen
zelfstandig tegenover de afgeleide soevereiniteit
in de kerk, doch ze is ook zelfstandig tegenover
Christus. Ze is slechts aan den almachtigen God
onderworpen.

Deze visie paste wonderwel bij de historische
situatie, in welke Kuyper stond; wellicht ligt
daarin mede de reden ervan, dat hij haar zoo ge-
durig uitbouwde en immer vasthield; vermoede-
lijk is daar ook de oorzaak te vermoeden van het
beslag, dat ze op de geesten legde. Kuyper's
practische strijd toch voor het koninkrijk Gods
dwong hem gedurig stelling te nemen tegen een
humanistische misvatting van dit koninkrijk. Tot
in de reglementen der Ned. Herv. Kerk zag hij
deze humanistische beschouwing aan het woord
komen, wanneer daar het denkbeeld werd ge-
opperd van de bevordering der belangen van het
godsrijk. Het koninkrijk Gods kreeg dan de be-
tekenis van een rijk van geestelijke motieven. Zoo-
als men spreekt van koningen op het gebied der
wetenschap ging men ook spreken van Jezus als
den Koning van het rijk der religie en der pieteit.⁶⁾
In zijn strijd voor kerkherstel had Kuyper, op-
komend voor het Koninkschap van Christus in
zijn kerk, deze „verwatering, vervluchting en
verdampting" van het koninkrijk der hemelen af te
wijzen. Maar ook had hij in dienzelfden strijd
positie te kiezen tegen de volkskerkgedachte. Het
eigen karakter van volk en kerk moest worden
uiteengezet. Een volkomen scheiding der bronnen
van de soevereiniteit in staat en kerk werkte ver-
helderend. Er ging groote kracht uit van het stel-
len, dat Christus reëel Koning van Zijn kerk is;
van de onverbloemde belijdenis van dit koning-
schap van Christus. En de in Souvereiniteit in
eigen kring uitgesproken gedachte, dat er op heel
het erf van ons menselijk leven geen duimbreed
is, waarvan de Christus, die aller Souverein is,
niet roept: „Mijn!" werd op het levenserf der over-
heid wat uit het oog verloren, om haar te sterker
te kunnen handhaven op het gebied, waar in het
verleden aardse machten zich soevereiniteit had-
den aangematigd, en waarop de volkskerkgedachte
nog van rechten van nationale gegevens droomde;
op het gebied der kerk.

Toch, de verwerping der gedachte aan een Christocratie wortelt veel dieper. Soms krijgt men den indruk, dat ze reeds verwerpelijk is, omdat ze inhoudt een op nonactiviteit zetten van de majesteit van den Drieëenigen God.⁷⁾ Doch deze gedachte moet men niet lang vasthouden. Ook het regeren van Christus in de kerk sluit immers niet in de beschouwing, dat God Drieëenig zich tijdelijk van de heerschappij over het volk des Heeren onttrekt. Al houdt het „gezetten ter rechterhand Gods“ allereerst in een zich bewijzen als het Hoofd der christelijke kerk, dat sluit ook voor de regering der kerk in, dat in heel de actie, die nu voortaan van den Middelaar uitgaat, God Drieëenig zelf de oorspronkelijke Werker is en blijft.⁸⁾ Neen, de eigenlijke oorzaak van Kuypers scheiding tusschen koninkrijk Gods en koninkrijk der wereld ligt in zijn conceptie van de algemeene genade.

Onder algemeene genade⁹⁾ is dan te verstaan dat genadig bestel Gods, waardoor Hij na den val in het paradijs de onverwilde en volkomen doorwerking van de vernielende kracht der zonde gestuit heeft; een menselijke samenleving ook in deze zondige wereld mogelijk gemaakt heeft, ook aan het gevallen menselijke geslacht een voortgaande ontwikkeling verzekerd heeft. Deze algemeene genade beleeft den Satan, stuit de zonde in het hart van den enkelen mensch, tempert den vloek en doet allerlei bedelingen ontstaan, als die van kunst en wetenschap, volks- en staatsleven. Met name de instelling der overheid is aan haar te danken.

In den wortel is deze algemeene genade te danken aan Christus. De particuliere genade en de gemeene gratie vloeien „uit éénzelfde Bron in God Drieëenig, en bezitten nog in anderen zin haar eenheid in den Christus, die in tweeërlei zin Middelaar is: Middelaar der Schepping als het Eeuwige Woord, en Middelaar der Verlossing door de Vleeschwording.“¹⁰⁾ Maar het kortweg zeggen, dat zoowel de particuliere als de algemeene genade hun eenheid vinden in den Christus leidt zonder nadere toevoeging tot misverstand. Wanneer men hier van den Christus spreken wil bezigt men Zijn naam, gelijk zoo menigmaal geschiedt, om aan te duiden een werking, die niet tot de sfeer van de menselijke natuur behoort, maar rechtstreeks Goddelijk is.¹¹⁾ Dit spreken is geoorloofd om reden 1o. dat de Zone Gods nooit anders dan als tevens de Christus zijnde voorkomt, noch kan voorkomen, en 2o. dat het Verlossingsmiddelaarschap en het Scheppingsmiddelaarschap in het Besluit van eeuwigheid af samenvallen.¹²⁾

Dus beleeft het in verbinding brengen van de algemeene genade met Christus niet, dat haar rechtsgrond in Zijn kruis ligt. Als Kuypers in de Gemeene Gratie, deel II, bl. 121 vv. nagaat, in hoeverre het leerstuk der algemeene genade ook met de belijdenis omtrent den Christus in leerstellig verband staat, behandelt hij datgene in het leven van Christus, waarin gemeene gratie zich openbaarde. Hij bespreekt dan Zijn wonen onder ons, onder Israël, en dat Hij is geworden uit een vrouw, en toenaam in wijsheid. Zijn levensomgeving en Zijn aanraking met Rome's rechtsbedeeling vinden behandeling. Doch dat de algemeene genade door en om Christus is, in den zin, waarin de bijzondere genade door en om Hem is, vindt men bij hem niet aangeduid.

Dit leidt ertoe, dat al hetgeen tot de gemeene gratie behoort scherp onderscheiden wordt van de gaven der particuliere genade. Zodoende worden twee terreinen onderscheiden. Men moet inzien „dat het terrein der particuliere genade niet enkel brutaalweg tegen het booze erf van zonde en ongerechtigheid overstaat, maar dat God door zijn gemeene gratie ook een tusschenerv van burgerlijke gerechtigheid in het leven riep, en dat het op dit terrein is, dat zijn verlorene kinderen voor zijn eer met de wereld moeten wedijveren.“¹³⁾

Uit deze scheiding van terreinen vloeit dan weer voort de scheiding tusschen het koninkrijk Gods en de koninkrijken der wereld. Het eerste is het koninkrijk der liefde en het tweede dat van het recht. Twee bedelingen staan in deze wereld naast elkaar; de eene komt uit het rijk der genade; dit vindt in de kerk zijn organisatie; de wel der liefde moet er heerschen, en daarom mag in de kerk nooit sprake zijn van straf; bisschoppelijke paleizen met kerken zijn een innerlijke tegenstrijdigheid; de doodstraf voor kerkelijk terrein ware een absurditeit. Maar de burgerlijke overheid staat op het terrein der algemeene genade; daar is het recht Gods niet verzoend; daar heerscht het en wrekt het, ook door doodstraf.¹⁴⁾

W.

R. S.

1) Uitgave van Cudem, Sluis; de tweede, vermeerdeerde druk verscheen 1932.

2) Op een referaat op een studentenbijeenkomst volgde een art. Algemeene en bijzondere genade, Vox Theologica, 7e jaarg. (1935-36), bl. 67 vv. De bijdrage De genade Gods en de structuur der gansche schepping in Philosophia Reformata, 1e jaarg. (1936) legde een breedte grondslag voor het betoog. Op de conferentie der vereeniging van predikanten van Gereformeerde Kerken in Nederland en op de centrale conferentie van ouderlingen bij de Gereformeerde Kerken in Nederland van dit jaar refereerde hij over het onderwerp.

3) Bovendien ontstond in onzen kring vernieuwde inter-

resse voor het aloude probleem van kerk en staat door de deining, welke het uittreden van Prof. Dr. H. Visscher uit de antirevolutionaire partij veroorzaakte. Nader mag in dit verband genoemd worden het referaat van Ds C. v. d. Zaal over het onderwerp op de jongste conferentie van Chr. Geref. predikanten.

4) Kuypers, Gemeente Gratie, III, bl. 271, 276.

5) Idem, bl. 277.

6) Dezelde, Locus de Magistratu, bl. 184 v.

7) Zie boven aangehaald citaat van III, bl. 271.

8) Dezelde, E. Voto, II, bl. 35.

9) Nu eenmaal kwestie rees onder ons over het leerstuk is een duidelijke terminologie geen wonder. Dr. V. Hepp leeft, Christelijke Encyclopaedie, Kampen, z.j. II, bl. 386, geeft voor afschaffing van de archaïstische term gemeene gratie, en wil spreken van algemeene genade. Dit algemeen moet dan verstaan worden als communis, eigenlijk gemeenschappelijk; een genade, welke weldaden naar Matth. 5:45 allen menschen gemeenschappelijk zijn. De oude theologie sprak van gratia communis, aldus Dr. Hepp, en van revelatio generalis (algemeene openbaring) en duidde met generalis de soort der openbaring aan. Tegenover de algemeene genade staat dan ook eigenlijk niet de bijzondere genade (de term gratia specialis komt bij Kuypers wel herhaaldelijk voor in de collegedictaten, maar juist hier is onjuist dictaatsopnemen zeer goed mogelijk), maar de particuliere genade. — Dr. Kuypers, Gemeene Gratie, III, 142 v. bespreekt ook de terminologie. Hij zegt dat de uitdrukking „gemeen“ juist te hebben gekozen ter vertaling van communis. Het onderscheid tusschen communis en generalis bespreekt hij niet; wel dat tusschen communis en universalis. Hoewel men soms den indruk krijgt, dat algemeene genade en algemeene openbaring niet altijd onderscheiden worden, en in dit geval het letten op het latijn een helder onderscheid aan het licht brengt, mag wel gezegd, dat wie onder ons over algemeene genade spreekt, zonder verdere omschrijving, ermee weergeeft gratia communis; en dan was toch de archaïstische uitdrukking van Kuypers, die in „gemeen“ communis handhaafde, en in „gratie“ het onderscheid met de zaligmakende genade, I, 5; III, 143, een prachgreep.

10) Kuypers, Gemeene Gratie, II, bl. 649.

11) Idem, II, bl. 647.

12) Idem, II, bl. 644.

13) Idem, II, bl. 345.

14) Dezelde, Locus de Magistratu, bl. 345 vv. Over het tweeërlei koninkrijk zie ook aldaar bl. 186 vv. Een mooi overzicht van Dr. Kuypers gemeene gratie-leer geeft Mr. G. M. den Hartogh, art. Onze grondbeginselen, in Schrift en Historie, gedenkboek bij het vijftig-jarig bestaan der georganiseerde antirevolutionaire partij, tweede druk, Kampen, 1929, bl. 49 vv. Nog zij gewezen op de samenvatting van wat in Kuypers boek over de overheid geleerd wordt door Mr. H. H. Meyers, Het ambt van de overheid en de gemeene gratie naar Dr. Abr. Kuypers, artt. in A. R. Staatk. mndl. uitg. 1935, bl. 333 vv. en 403 vv.

UIT DE SCHRIFT

Onopgemerkte genezing.

Ik nochtans leerde Efraim gaan; Hij nam hen op Zijn armen, maar zij bekenden niet, dat Ik hen genas.

Hosea 11:3.

Het is een teeder beeld, dat den profeet hier voor oogen staat.

Er is een moeder, die een schreiend kindje op den arm heeft. Zij had het willen leeren loopen, maar het was gevallen en had zich pijn gedaan. En nu sust moeder het leed. Ze neemt haar kind op, en spreekt het vriendelijk toe, en laat het iets blinkends zien, en dreunt ermee rond, en neuriet een liedje, en zoo leidt ze de aandacht van het kind af, en straks is dit zijn pijn vergeten; vergeten, doordat andere, aangename dingen hem werden voorgehouden. Het is genezen, zonder het zelf te hebben opgemerkt.

Zoo nu heeft God, in moederlijke zorg, gedaan met Zijn volk.

„Als Israël een kind was“, — zoo luidt het even tevoren, — „toen heb ik hem liefgehad, en Ik heb Mijn Zoon uit Egypte geroepen“. Het jeugdig volk begint zijn tocht door de woestijn naar Kanaän. En in die woestijn moet het met vasten stap leeren gaan in de wegen, waarin God het naar het land der ruste leiden wil. Het moet leeren loopen. En de Heere zelf is het, die het daarvoor opvoedt. „Ik nu leerde Efraim gaan“.

Maar hoe menigmaal kwam er struikeling en val. Neen, waarlijk niet altijd, omdat Israël een onbeholpen en onverantwoordelijk kind was. Ook vaak door ongehoorzaamheid en eigen schuld. En dan kwam de pijn, en het leed, en het schreien. Doch, in moederlijke teederheid, nam de Heere het dan op Zijn armen; en Hij troostte Israël, door het andere, goede dingen te schenken; Hij gaf water uit de rols, en brood uit den hemel, en overwinning over vijanden. Hij sprak van het schoone land, dat komen zou. Hij leidde Israëls aandacht af van de ondervonden smart en teleurstelling, en trok den blik en het hart naar andere, liefelijke ondervindingen. En zoo genas Hij het. Hij genas het door nieuwe blijken van Zijn gunst.

Echter, — er blijft voor den Heere een klacht over.

„Zij bekenden niet“, — zij bemerkten niet, staat er eigenlijk — „dat Ik hen genas“.

Israël was als dat kind van straks, dat geen oog heeft voor de moederlijke die het verzorgde, doch, — met de traantjes nog op de wangen — op dezelfde plek, waar het gevallen was, al weer bezig is met zijn bal te spelen. Moeder staat op den achtergrond het aan te zien, maar het kind denkt niet meer aan haar, die het genas.

Zoo heeft Israël bij zijn genezing de hand des Heeren niet opgemerkt. Het heeft wel, na onder-

vonden leed, de liefderijke weldaden Gods ontvangen en genoten; en de pijn is daardoor verzacht; maar Israël heeft zich aan die weldaden gegeven en is er in opgegaan, zonder dat het ervan opzag tot Hem, die in onferming en wijsheid deze geneesmiddelen aanbracht. „Zij bekenden niet, dat Ik hen genas“.

En nu wij, — wij die hope hebben op reis te zijn naar het land der rust.

Op dien tocht overkomt ons het aardse leed. Allerlei leed. In ziekte en tegenspoed, in teleurstelling en ontvallen van wat ons zoo lief en noodig was. Ook in leed, dat we door eigen schuld en zonde geheel of gedeeltelijk onszelfen berokkend hebben. En dat laatste geeft feller pijn. Doch hoe het zij, — de woestijn is vol distelen en doornen, en onze weg gaat daar niet omheen, maar er recht dóór; ja, soms schijnt een apart doornenveld voor ons bestemd te zijn. En we gaan aan den wegwijk zitten, en leggen het hoofd in de handen, en we schreien van pijn.

Is dit echter alles wat we ondervinden?

Deed God geen bloempje tusschen de distelen opschieten, waarop ons oog mocht vallen? Kwam er niet iemand náást ons zitten, die vriendelijk met ons sprak? Die, — toen wij neêrzonken, — óók niet verder ging, maar bij ons bleef? Was er niet een gebeurtenis, die onze aandacht weer wekte; een zegening op ander gebied, die onze belangstelling weer trok?

Hebben we weleens opgemerkt, hoe moederlijk en wijs de Heere dikwijls ons oog zich van ons leed deed afwenden, om het op andere, weldadige dingen te vestigen, opdat we niet star alleen op dat ééne zouden staren, maar ons hart weer in iets anders begon op te leven?

Werd er, bij langdurig ziek of zwak zijn, niet een lichte arbeid voor ons gevonden, waarin de geest een heilzame afleiding kreeg?

Is er, na het eene kind dat ons ontviel, niet een ander geboren, waarover de liefde zich weer kon heenbuigen en glimlachen?

En kan ieder zich hier niet een voorbeeld kiezen, waaruit blijkt hoe, in leed en donkerheid, op een ander gebied ons weer iets vriendelijks ontmoette, waardoor we werden aangetrokken en de pijn werd verzacht?

Welnu, — dan had de Heere ons „op Zijn armen“ genomen, en was bezig ons te genezen.

Zoo wij er nu maar oog voor hebben, dat Hij het is, die dit doet; en God niet laten klagen: — „zij bekenden niet, dat Ik hen genas“. Want zoo menigmaal beschouwen wij die goede, genezende dingen slechts als gunstige omstandigheden, of als een gelukkige gebeurtenis, of als vriendschap van menschen; ja, dikwijls bemerken we niet eens de genezing; het gaat zóó geleidelijk, en Gods wijsheid weet de middelen zóó natuurlijk en ongezoekt aan te wenden, dat we ons vaak niet bewust zijn dat de pijn ging stillen.

Laten we dan nu nog tot erkenning komen. Laten we omzien naar de donkere tijden, en dan opmerken, hoe de Heere op andere gedeelten van den weg toch weer Zijn lichtstralen liet vallen, opdat Hij ons uit het donker zou roepen om verder te gaan; en bekennen wij dan met dankbaarheid, dat Hij het was die ons genas.

Laten we ook meer opmerkzaam leven; en hier, en daar, en ginder oog hebben voor de trouwe genade en wijsheid onzes Gods; opdat ons leven te rijker worde door de erkenning van den Heere onzen Heelmeester.

U.

v. A.

KERKELIJK LEVEN

Van zijn geloof verzekerd uit de vruchten. (II)

Vóór ik verder ga, dien ik nu eerst in te gaan op de juiste verklaring van de hierboven genoemde uitspraak van den Catechismus in vraag 86.

Reeds werd afgewezen de onjuiste exegese alsof de Catechismus zou leeren, dat men uit de vruchten van het geloof zou kunnen concluderen tot de zekerheid der schuldvergeving. Terecht wijst Ds van Dijk deze verklaring af. Toch komt ook hij tot een onjuiste exegese, omdat hij de onderscheiding „zekerheid omtrent de echtheid des geloofs“ en „zekerheid omtrent de belofte der schuldvergeving door het geloof“ uit het oog verloor.

Ds van Dijk meende, dat de Catechismus zou bedoelen: „Alleen in de atmosfeer van goede werken, zal het geloof, dat in zich zelf zekerheid is, kunnen tieren“¹⁾.

Deze stelling is op zich zelf wel volkomen juist, maar is onjuist als verklaring van de genoemde Catechismusuitspraak.

Nu is het bijzonder leerrijk om eens te luisteren naar het oordeel van twee Duitsche theologen over deze Catechismusuitspraak.

W. Niesel²⁾ verklaart, dat de Heid. Catechismus in vr. 86 beslist de syllogismus practicus³⁾ leert, terwijl daarvan bij Calvin nog geen sprake is. Als oorspron-

van deze Catechismusuitspraak van Ds van Dijk, waar hij zegt: „Ten zede van geloof en heil ligt een goed hoop, in welke hoop op de barmhertigheid van God men zijn naasten liefheeft, zoo velen ben zekere niet valschen, en echt Christen. Al gaat men er van den syde van de theologie als Zwijger wel bejve, hiermee niets te maken, dan o.a. als werkzaamheid van zijn geloof, tekenen voor de geloofsontwikkeling, en de belofte van de zekerheid, dankbaarheid, en de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite

De hoofdzak, van deze: de Catechismus, van Ds van Dijk, die de vruchten van de geloof, die later in de ver, wij moe luthersche uite